

GLOBAL KRİZ VE TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKIR

*18 Mart Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölüm Başkanı*

Bilim çağına yaklaştığımız bu yüzyılın sonlarında dünyamız global bir kriz ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu kriz ilk olarak uzak doğu ülkelerinde finansal bir kriz olarak doğmuştur. Daha sonra şekil değiştirerek reel bir ekonomi krizine dönüşmüştür. Bu da 1998'de bu ülkelerin ekonomilerinin de büyüme hızlarının düşmesine neden olmuştur.

Global kriz en son Rusya'da kendini göstermiş daha sonra Latin Amerika ülkelerine kaymış ve 1998'in ikinci yarısından itibaren de bizde esintileri görünmeye başlamıştır. ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinde de hafif belirtileri görülmektedir.

Türkiye şu anda bu krizi hissediyor ama krizin derinleşmediği bir ülke konumundadır. Fakat, Türkiye global krize karşı gerekli önlemleri almadığı takdirde de orta vadede krizi büyük boyutlarıyla taşıyan bir ülke de olabilecektir.

Zira, Türkiye Ekonomisi, Avrupa'da doğabilecek olumsuzluklardan bütçe açığındaki büyük artıştan, borç bulma zorluklarından ve en önemlisi siyasi istikrarsızlıklardan en çok etkilenebilecek ekonomik bir yapıya sahiptir.

Küresel krizler daha çok yukarıdaki belirsizlikleri taşıyan ülkelerle; kaynak bakımından dışa bağımlı ve performansını talep güdümlenmesi ile sürdürülen ülkelerde görülmektedir.

Bu olumsuzlukları taşıyan bir ülke olarak Türkiye küresel krizden en çok etkilenmesi muhtemel ülkeler arasında yer almaktadır.

Zira, ülkemiz kaynak bakımından dışa bağımlı bir ülke olup, ekonomik büyüme performansımızı da genellikle talep ve özellikle de tüketim talebi yönlendirmektedir.

Şu anda Türkiye; bağımlı olduğu dış kaynak girişinin ve özellikle de kısa vadeli sermaye girişinin kesilmesiyle zorlanmaktadır. Zira Türk Ekonomisi yanlış da olsa gerekli kaynak ihtiyacını kısa vadeli sermaye ile karşılamaya çalışmaktadır. Bunun da belirsiz bir süre ile kesilmiş olması ekonomide bir daralma meydana getirebilecektir.

Diğer taraftan, dış kaynak girişinin tersine dönmesi doğrudan kaynak hacmini dolaylı olarak da talebi etkileyebilmektedir. Kaynak girişinin kesilmesi kaynak arzını daraltırken bunun talebe yansımaları da harcamaları daraltıcı bir etki yapabilmektedir.

Bu argümanlardan çıkan sonuç; Türk Ekonomisinin 1999'da bir durgunluğa doğru gittiğidir.

Ekonomideki bu daralma devleti ve özel sektörü etkileyebilecektir.

Devlet önümüzdeki yıl yeterli yurt dışı finansmanı bulamazsa; ki bulmakta 1999'da oldukça zorlanacaktır. (Türkiye'nin şu andaki dış borcu 94 milyar civarındadır ve bu durum riskli ülkeler içinde yer alması da bu tutar önemli bir handikaptır).

Diğer taraftan Türkiye'nin iç borcu da hiç de önemsenmediği bir rakamda değildir. Bu da bugün 32 milyar dolar civarındadır ve bunların 27 milyar doları Ocak, Şubat, Mart ve Nisan aylarında geriye döndürülmesi gereken borçlardandır. (Türkiye bütçesi bugün bir faiz bütçesi haline dönüşmüştür.) Dış ödemeleri de göz önüne getirdiğimizde Türkiye 1999'da ikili bir kıskaç altında olup, bundan da oldukça zorlanacaktır.

Devlet iç ve dış borçlanma kıskaçından kurtulmak için enflasyon yapmayan sağlam kaynaklar bulmak zorunda kalacaktır (Zira enflasyonun da düşürülmesi hedeflenmektedir). Sağlam kaynakların başında da büyük umutlarla reformize edilen vergiler diğer ihracat, işçi dövizleri ve turizm gelirleri gelmektedir.

Kriz dönemlerinde ekonomideki durgunluk nedeniyle bazı vergi gelirlerini toplayamama veya istenilen hedeflere ulaşamama gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilecektir. Zira, bu dönemlerde krizi aşmak ve ekonomiyi teşvik etmek amacıyla bazı vergileri almaktan vazgeçebilir. Ayrıca bu kriz dönemlerinde vergilerle ilgili önemli bir kayıp da dolaylı vergilerdir. Ekonominin durgun olduğu dönemlerde insanların harcamaları azalacağından bu vergi gelirlerinde de önemli bir azalmalar olacaktır. Şu anda bu vergilerin vergi gelirleri içindeki payı %50'lerin üzerindedir.

Şayet ABD ve A. Birliği ülkeler de bu krizden etkilenirse o zaman ihracatımızda, işçi dövizlerinde ve turizm gelirlerinde de büyük azalmalar olacaktır. Çünkü bu tip ülkeler ilişkilerimizin en yoğun olduğu ülkelerdir.

Buraya kadar ki yorumlarımızda global krizin ülkemize getireceği karanlık tablolardan bahsettik ve karamsar tablolar çizdik. Şimdi biraz da olmasını istediğimiz olumlu tablolar çizmeye çalışalım ve bu krizi çok hafif sıyrıklarla atlatacak bazı önerilerde bulunalım.

Türkiye Dünyanın ekonomik ve siyasi olarak güçlü ülkelerinden biridir. Bu krizden önce belirli tarihlerde büyük krizler yaşayıp atlattığıdır. Bu krizi de tecrübesiyle, ödemeler dengesinin olumlu olmasıyla, kur politikalarının olumsuzluk taşımamasıyla, büyüme hızının normal olması gibi argümanlarla ve görünmeyen ellerin katkılarıyla (kayıt dışı ekonomi) aşacaktır.

Yalnız, kriz bana uğramaz demeyip aşağıda bazıları belirtilen tedbirleri ivedilikle alması gerekmektedir.

- Ekonominin % 8 dolayındaki büyüme hızından % 3'lere düşürülerek ekonominin soğutulmasını sağlamalıdır.
- Faiz dışı bütçe fazlalarının (1994'den bu yana 30 milyon \$) iç borç stokunun ve faiz maliyetinin azaltılmasında kullanılmasına dikkat etmelidir.
- Kriz süresince vergi politikalarında da değişiklik yapılarak uzun vadeli fonları vergi dışı bırakılmalıdır,
- Krizden birinci derece etkilenecek sektörleri vergi dışı bırakarak teşvik etmeyi sürdürmelidir.
- Özelleştirmeye hız vererek, özelleştirmeden elde edilecek gelirleri iç borç stoklarını eritmede kullanmalıdır.
- Yurt dışı finans kaynaklarıyla (IMF, ABD ve A. Birliği ülkelerinin garantörlüğünde) ilişkiye geçerek bunlardan taze kaynaklar tedarik etmelidir.
- İhracatı teşvik tedbirleriyle destekleyip, tutarlı bir para politikası izlemelidir.
- Enflasyonla mücadeleye devam etmelidir.
- Global krizden en çok etkilenecek olan girişimcilerden finans kesimine bankalara, sanayiciler ve küçük-büyük üreticilere bu kriz sürecince teşvikde bulunulmalıdır.
- Ülkede uygulanan ekonomi politikaları gözden geçirilerek yerli ve yabancı yatırımcılara güven verilmeli,
- Dış ve iç borçlanmaya dikkat edilmeli.
- Ve en önemlisi, bu krizin bütün ülkeyi ilgilendiren bir hal olması nedeniyle iktidar ve muhalefet partileri arasında bir konsensus oluşturarak bu krizden çıkış yolları hep beraber aranmalıdır. ■